

Müstəqil Azərbaycanda gender qanunvericiliyi

1990-cı illərin ortalarına doğru ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin bərabər olması, qadınlara münasibətdə daha fəal siyasət yürütmək baxımından, gənş imkanlar açdı.

Azərbaycan Respublikasında insan və vətəndaş hüquqlarının qaranlıq olan konstitusiyaya qadın haqları və azadlıqlarının da ən ali qanunvericilik səviyyəsində təminatçısıdır. Onlar dövlətimizin Ana Qanununun "Əsas hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr" adlanan ikinci bölməsində özünün dolğun ifadəsini tapmışdır. Azərbaycan Konstitusiyası qadınların kişilərlə bərabər hüququnu və demokratik dövlət quruculuğu prosesində onların fəal iştirakının hüquqi bazasını təşkil edir. Azərbaycanın aparıcı genderşünaslarından R.Mirzəzadənin yazdığı kimi, "burada əsas məsələ həyatın bütün sahələrində qadın və kişilərin tək-cə bərabər imkanlarla təmin edilməsində deyil, ən əsası, qadının sosial müdafiə obyektindən aktiv hərəkətdə olan şəxsiyyətə çevrilməsində və cəmiyyətdəki mövqeyinin köklü sürətdə dəyişməsidir".

Konstitusiyanın 25-ci maddəsində deyilir ki, kişi və qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır. Əsas Qanunun 55-ci maddəsində göstərilir ki, Azərbaycan vətəndaşlarının, eləcə də, qadınların dövlət orqanlarına seçmək və seçilmək hüququ - referendumda iştirak etmək hüququ var. Bu müddəə ölkə qanunvericiliyinin digər hüquqi-normativ aktlarında da öz təsbitini tapmışdır. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1995-ci il avqustun 12-də imzaladığı "Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər haqqında" qanunun 3-cü maddəsində bəyan edilirdi ki, "Mənşəyinə, siyasi baxışlarına, sosial və əmlak vəziyyətinə, irqi və milli mənsubiyyətinə, cinsinə, təhsilinə, dilinə, dinə münasibətinə, məşğuliyyət növünə və xarakterinə görə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının seçki hüquqlarının birbaşa, dolayısı ilə və ya başqa şəkildə məhdudlaşdırılması qadağandır".

Konstitusiyanın 25-70-ci maddələrində, o cümlədən, cinsi əlaqəyə görə ayrı-seçkilik qoymadan əsas insan hüquq və azadlıqlarına dair müddəalar hüquq bərabərliyinin hüquqi-normativ zəminini təşkil edir. Yeri gəlməşkən, qeyd edərək ki, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 154-cü maddəsi ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi ilə əlaqədar konstitusiyada təsbit edilmiş müddələrin pozulmasına dair kifayət qədər ciddi sanksiyalar nəzərdə tutur".

Əsas Qanunun 34-cü maddəsinə görə, er ilə arvadın hüquqları bərabərdir. Həmçinin, həmin maddədə nikahın könüllü razılıq əsasında bağlanması haqqında müddəa da yer almışdır.

Yeri gəlməşkən, o dövrdə qüvvədə olan "Nikah və ailə" məcəlləsinin müvafiq maddələri də ailədə

hüquq bərabərliyini təsbit edirdi; məcəllə qadın və kişinin bərabər şəxs - hüquqlara və əmlak hüququna malik olduğunu açıq şəkildə bəyan edirdi. Həmçinin, er-arvaddan hər biri istədiyi məşğuliyyəti, sənəti və yaşayış yerini seçməkdə azad idi.

Konstitusiyanın 42-ci maddəsi qadınlar və kişilərin eyni təhsiləmə hüququna malik olduqlarını nəzərdə tutur. Dövlət pulsuz ümumi təhsilə təminat verir.

Azərbaycan Respublikasının 1994-cü il dekabrın 1-də qüvvəyə minmiş "Məzuniyyətlər haqqında" Qanunu qadınlara ictimai istehsalatda əməyi uşaqların tərbiyəsi ilə birləşdirməyə imkan verən daha əlverişli şərtlərin yaradılmasını nəzərdə tuturdu. Məsələn, əsas və əlavə məzuniyyətlərin müddətindən asılı olmayaraq, 14 yaşınadək iki uşağı olan qadınlara 3 təqvim günü, bu yaşda üç və daha çox uşağı olan, həmçinin, 18 yaşınadək 3 təqvim günü bu yaşda olan qadınlara isə 6 təqvim günü müddətində əlavə məzuniyyət verilir (maddə 12). Sözügedən qanunda hamiləlik dövründə və doğuşdan sonrakı dövr üçün işləyən qadınlara 126 təqvim günü müddətində ödənişli məzuniyyət də nəzərdə tutulmuşdur (maddə 22). Həmçinin, qanunun 23-cü maddəsində deyilirdi ki, "bilavasitə uşağa qulluq edən valideynlərdən biri uşağın 3 yaşı tamam olanadək ona

1996-cı il mayın 31-də "Nikah daxil olmağa razılıq, minimal nikah yaşı və nikahların qeydə alınması haqqında" 1962-ci il tarixli Konvensiyasına, habelə, "Ərdə olan qadınların vətəndaşlığı haqqında" 1957-ci il və "İnsanlarla ticarət və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında" 1949-cu il tarixli Konvensiyalarına, 1998-ci il dekabrın 11-də "Bütün əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının müdafiəsinə dair" 1990-cı il Konvensiyasına qoşulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası 1992-ci ilin mayından Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) üzvü qəbul edilmişdir. 1993-cü il iyulun 3-də Milli Məclis Beynəlxalq Əmək Təşkilatının əvvəllər SSRİ tərəfindən qəbul olunmuş Konvensiyalarının qüvvəsinin Azərbaycan Respublikası ərazisinə şamil edilməsi haqqında qərar çıxarmışdır. Digər Konvensiyalarla yanaşı, ölkəmiz BƏT-in 1951-ci il 29 iyun tarixli "Bərabər əməyə görə kişilərə və qadınlara bərabər əmək haqqı verilməsi haqqında", 21 iyun 1935-ci il tarixli "Qadınların müxtəlif yeraltı işlərdə və şaxtalarda əməyinin məhdudlaşdırılması haqqında", 28 iyun 1952-ci il tarixli "Analığın mühafizəsi haqqında", 25 iyun 1958-ci il tarixli "Əmək və məşğulluq sahəsində ayrı-seçkilik haqqında" (bu Konvensiya əmək və məşğulluq sahəsində irq, dərisinin rengi,

Azərbaycanda qadın hüquqlarının və gender bərabərliyinin keşiyində duran 150-yə yaxın sənəd imzalanmışdır. Dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan Respublikası qadın hüquqlarının qorunması üzrə, demək olar ki, bütün mühüm beynəlxalq sənədlərə tərəfdar çıxmışdır

qulluq etməkdən ötrü qismən ödənişli məzuniyyət almaq hüququna malikdir". Yeri gəlməşkən, 1995-ci il yanvarın 1-dən uşağa qulluq etməyə görə verilən məzuniyyətin müddəti 2 dəfə artırılaraq, 1,5 ildən 3 ilədək uzadılmışdır. Eyni zamanda, verilən müavinətlərin miqdarı da təxminən 3 dəfə artırıldı. 1997-ci ildə 79500 qadına uşağa qulluq etməyə görə 4,2 milyard manat həcmində müavinət verilmişdi.

Azərbaycanda qadın hüquqlarının və gender bərabərliyinin keşiyində duran 150-yə yaxın sənəd imzalanmışdır. Dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan Respublikası qadın hüquqlarının qorunması üzrə, demək olar ki, bütün mühüm beynəlxalq sənədlərə tərəfdar çıxmışdır. 1992-ci il avqustun 4-də Azərbaycan Respublikası BMT-nin "Qadınların siyasi hüquqları" üzrə 1952-ci il Konvensiyasına, 1995-ci il iyunun 30-da "Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması" haqqında Konvensiyasına, 2000-ci ildə isə onun Əlavə Protokoluna,

cins, etiqad, siyasi əqidə, milli mənşə, yaxud sosial mənsubiyyət əlamətlərinə görə həyata keçirilən hər cür ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılmasına çağırılmışdır) Koavensiyalarına qoşulmuşdur. Ümumiyyətlə, XXI əsrin əvvəllərinə doğru Azərbaycanın qoşulduğu 47 BƏT sazişindən 13-ü qadınların və yemətmələrin əmək və məşğulluq problemlərinə aiddir.

S.Abbasov yazır: "BMT Konvensiyaları arasında, şübhəsiz ki, "Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında" Konvensiya (CEDAW) xüsusi önəmə malikdir. Birinci fəsilə də, qeyd etdiyimiz kimi, qadınların fərdi və kollektiv hüquqlarının müdafiəsi nöqtəyi-nəzərinə əsas beynəlxalq sənəd olan bu Konvensiya "qadınlara qarşı ayrı-seçkilik" anlayışının dəqiq tərifini verməklə, qadınların cəmiyyətdə yerini və rolunu səciyyəvləndirən problemlərin geniş spektrini əhatə edir." Əslində, bu Konvensiyaya qoşulmaqla Azərbaycan Respublikası bir daha hüquqi - demokratik

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

ların vəziyyətindəki dəyişikliklərin təsviri verilmişdir. Orada, həmçinin, Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının təmin edən ümumi hüquqi əsaslar təfərrüatı ilə şəkildə açıqlanmışdır. Bu zaman konstitusiyanın müvafiq maddələrindən zəruri sitatlar gətirilmişdir. Məruzədə o illərdə qüvvədə olan qanun və məcəllələrdə qadınların hüquqi bərabərliyi (o cümlədən, hələ 1991-ci il iyunun 27-də qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikasında əhəlinin məşğulluğu haqqında" qanunla əmək münasibətləri sahəsində təsbit edilmiş gender bərabərliyi prinsipinin, habelə, qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyə qarşı müddələrin xüsusən formada əks olunmasının həllesəsi verilir. Gətirilmiş bilgilərə əsasən, respublikanın dövlət və təsərrüfat idarçılığı orqanlarının aparat işçilərinin 1/3-ni qadınlar təşkil edirdi. Ölkəmizin 1990-cı illərin ortalarında xaricdəki səfirliklərində 15 qadın çalışırdı ki, onlardan 1-i səfir, 1-i müşavir, 5-i attaşə və 8-i texniki işçi idi. Məruzədə, həmçinin, qeyd olunurdu ki, əksər Azərbaycan qadınları yüksək səviyyəli təhsil almışlar və 1996-cı ildən etibarən, ali təhsil alan qızların sayı oğlanların sayını üstələmişdi. Lakin kişilərlə müqayisədə daha çox sayda qadın işsizdir və az sayda qadın qərarların qəbul edilməsi səlahiyyətlərinə malik vəzifələrdə təmsil olunmuşdur.

Vahid Ömərov,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru